

การพัฒนาการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณ ของชุมชนช่องสาริกาอย่างยั่งยืน

Development of Communication to Raising Awareness for Sustainable Conservation of Khao Erawan Limestone Mountain in Chongsarika Community

รัชชนก สวนสีดา^{1*}, บุญญเลขา มากบุญ²
Ratchanok Suanseda^{1*}, Boonyalakha Makboon²

Received: May 10, 2025 Revised: June 18, 2025 Accepted: June 26, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษา 1) สภาพปัจจุบันของการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณ และ 2) แนวทางพัฒนาการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณของชุมชนช่องสาริกาอย่างยั่งยืน โดยชุมชนและภาคีเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน พื้นที่วิจัยอยู่ที่ตำบลช่องสาริกา อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเลือกแบบเจาะจงจำนวน 50 ราย เครื่องมือการวิจัยใช้การวิจัยเอกสาร สัมภาษณ์ สันทนากรูม และจัดเวทีประชาคม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การประมวลผลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพการสื่อสารของชุมชนช่องสาริกานั้นมีแกนนำชุมชน ทำหน้าที่ส่งสาร ใช้วิธีบอกต่อปากต่อปากไปยังกลุ่มสมาชิกในชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน เน้นให้เห็นถึงคุณค่าทางธรรมชาติวิทยาและโบราณคดีของเขาเอราวัณ มีการสร้างเครือข่ายการสื่อสารแบบวงล้อและแบบรูปดาว และ 2) แนวทางพัฒนาการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณของชุมชน ประกอบด้วย 2.1) รูปแบบการสื่อสารใช้ทั้งการสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารในกลุ่ม และการสื่อสารระหว่างกลุ่ม 2.2) การสร้างเครือข่ายการสื่อสาร ด้วยการสร้างความเข้าใจและจุดประกายความคิด จัดตั้งคณะทำงาน ประสานความร่วมมือจากภาคีที่เกี่ยวข้อง ขยายแนวร่วม และเปิดพื้นที่การสื่อสารให้ความรู้และร่วมกันอนุรักษ์เขาเอราวัณทั้งในระดับชุมชน และระดับจังหวัด 2.3) การจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ความรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างชุมชนกับกลุ่มภาคีเครือข่าย และ 2.4) การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เขาเอราวัณ เช่น แผ่นพับแนะนำเขาเอราวัณ ฯลฯ ใช้สำหรับเผยแพร่ความรู้และการอนุรักษ์เขาเอราวัณ

คำสำคัญ: แนวทางการสื่อสาร, การสร้างจิตสำนึก, ชุมชนช่องสาริกา, การอนุรักษ์อย่างยั่งยืน

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, หลักสูตรนิเทศศาสตรบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., หลักสูตรนิเทศศาสตรบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

* Corresponding Author: ratchanok.s@lawasri.tru.ac.th

Abstract

This research employed qualitative methods to explore: 1) the current situation and communication challenges related to raising conservation awareness of Khao Erawan limestone mountain, located in Chong Sarika Subdistrict, Phatthana Nikhom District, Lopburi Province; and 2) sustainable communication approaches to promote conservation awareness of Khao Erawan through collaboration with local communities and relevant social stakeholders. A total of 50 participants were selected using purposive sampling. Research tools included document analysis, field surveys, interviews, focus group discussions, and public forums. The findings revealed the following: 1) community leaders consistently played a key role in facilitating communication with local residents, primarily through word-of-mouth. These informal communication methods were effective among youth, emphasizing the natural and archaeological significance of Khao Erawan. Additionally, the wheel and star network models were employed to structure community communication. 2) communication approaches to promote conservation awareness in the community were as follows: 2.1) communication took the form of interpersonal communication, group communication, and intergroup communication. 2.2) a communication network was developed based on mutual understanding among community members, aiming to inspire conservation efforts. This also included forming working groups, building collaborations with relevant stakeholders, expanding partnerships, and creating platforms for knowledge sharing at both community and provincial levels. 2.3) workshops were organized to provide knowledge and facilitate the exchange of ideas between the community and network partners. 2.4) promotional materials, such as brochures introducing Khao Erawan, were produced to disseminate knowledge and raise awareness about the mountain's value.

Keywords: Communication Approaches, To Raising Awareness, Chongsarika Community, Sustainable Conservation

บทนำ

ชุมชนช่องสาริกา เป็นชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ตำบลช่องสาริกา อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี มีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 13 หมู่บ้าน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เนื่องจากภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบเชิงเขา และภูเขาขนาดเล็กจำนวนมาก เช่น เขาอ้ายก้าน เขาเขียว เขาเอราวัณ และเขาช่องสาริกา โดยเฉพาะเขาเอราวัณที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีคุณค่าทางธรรมชาติวิทยาและโบราณคดี มีสัตว์ป่าหลายชนิดอาศัย เช่น กวาง เสียงผา ลิง ชะนี หมูป่า ฯลฯ (องค์การบริหารส่วนตำบลช่องสาริกา, 2563, หน้า 2-3) ในปีพ.ศ. 2546 เริ่มมีผู้ประกอบการเข้ามาทำวนซื้อที่เพื่อจัดตั้งโรงงานระเบิดหิน เป็นเหตุให้ชาวบ้านในชุมชนรวมตัวจัดตั้ง "ชมรมรักษ์เขาเอราวัณ" ขึ้นมาเพื่อร่วมกันต่อสู้กับกลุ่มทุนที่ต้องการสัมปทานสร้างโรงโม่หินในเขาเอราวัณ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำ แหล่งอาหารของชาวบ้าน โดยชมรมฯ ได้วางยุทธศาสตร์การทำงานอนุรักษ์ด้วยการใช้ความรู้ข้อมูลวิชาการเรื่องคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพภูเขาหินปูน รวมถึงด้านพืชสมุนไพรที่มีคุณค่าเหนือกว่าป่าทั่วไป จึงรักษาสถานะชุมชนช่องสาริกาให้เป็นผังเมืองสีเขียวแทนการปรับเป็นผังเมืองสีม่วงตามแผนพัฒนาของภาครัฐ ส่งผลทำให้ "เขาเอราวัณ" รอดพ้นจากการถูกระเบิดหิน ได้รับการประกาศเป็น "เขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาเอราวัณ"

จากพลังของชุมชนนี้เป็นตัวอย่างที่ดีแสดงให้เห็นถึงความต้องการของคนในพื้นที่ต่อทิศทางการพัฒนาและร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชนในพื้นที่ของตนเอง นอกจากนี้ “ชมรมรักษ์เขาเอราวัณ” ยังได้รับการประกาศให้เป็น “คนดีศรีลพบุรี” สาขาหน่วยงานภาคเอกชน พ.ศ.2551 ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว ประเภทชุมชน ครั้งที่ 12 พ.ศ. 2553 และรางวัลลูกโลกสีเขียว ครั้งที่ 19 ประเภท “สีปปนนท์ เกตุทัต รางวัลแห่งความยั่งยืน” พ.ศ.2562 ซึ่งรางวัลเหล่านี้เป็นเครื่องยืนยันถึงความมุ่งมั่นของชุมชนในฐานะนักอนุรักษ์และรักษาสิ่งแวดล้อมส่งต่อสู่คนรุ่นต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง (สถาบันลูกโลกสีเขียว, 2562, หน้า 199-200; สมบัติ ท้าวสาบุตร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 ตุลาคม 2566)

เขาเอราวัณ เป็นภูเขาหินปูนตั้งอยู่ในชุมชนช่องสาริกา ระหว่างหมู่ 9, 12 และ 13 มีพื้นที่ 1,500 ไร่ มีสภาพป่าเบญจพรรณที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ มีคุณค่าทางธรรมชาติวิทยาและโบราณคดี จากการสำรวจศึกษาชุมชนและคุณค่าของภูเขาเอราวัณได้รับความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน และพบหลักฐานที่มีคุณค่ามากมาย เช่น พบไม้โมกราชินีซึ่งเป็นพรรณพืชเฉพาะถิ่นหายาก พบนกจู่เดินเขาหินปูนที่เป็นนกเฉพาะถิ่นจำนวนมาก พบซากฟอสซิลหอยนอตilusที่แสดงว่าพื้นที่แห่งนี้เมื่อหลายล้านๆ ปีเคยเป็นทะเล พบถ้ำจำนวนมากกว่า 35 ถ้ำ มีหินงอกหินย้อยที่งดงามภายในถ้ำและนอกถ้ำ พบภาชนะดินเผาที่เป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่มีอายุกว่า 2,000 ปี เป็นต้น (เสรีวัฒน์ สมินทร์ ปัญญา, นาฏสุดา ภูมิจำนงค์, น้อม งามนิสัย, และประชุมพร วิสารทวิสิษฐ์, 2552, หน้า 1; สถาบันลูกโลกสีเขียว, 2562, หน้า 196) ปัจจุบันเขาเอราวัณจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนและเยาวชน เป็นแหล่งสำรวจศึกษาทางวิชาการของนักศึกษา นักวิชาการและสถาบันวิชาการทั้งในท้องถิ่นและระดับชาติ เป็นแหล่งทำกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีท้องถิ่นด้วยมีสำนักสงฆ์ที่เชิงเขา เป็นแหล่งอนุรักษ์พรรณพืชและสัตว์ป่าประจำถิ่น เป็นแหล่งศึกษาด้านโบราณคดีและมีพิพิธภัณฑ์ซากดึกดำบรรพ์ที่เปิดให้ศึกษาทุกวัน (ผู้จัดการออนไลน์, 2562, ย่อหน้า 13)

จะเห็นว่าเขาเอราวัณนั้นมีศักยภาพและความพร้อมที่จะส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่สำคัญอีกแห่งในจังหวัดลพบุรี แต่หากมองย้อนกลับไปที่ตั้งแต่ปีพ.ศ.2546 การทำงานเชิงอนุรักษ์ของชุมชนแห่งนี้ที่ระยะเริ่มแรกไม่สามารถคัดค้านการตั้งโรงงานระเบิดหินที่เข้ามาขอสัมปทานเขาเอราวัณได้ เพราะสมาชิกในพื้นที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นว่าภูเขาหินปูนไม่มีความสำคัญในแง่การอนุรักษ์ชาวบ้านก็ไปยอมแพ้และได้ถอดบทเรียนพบว่า การไม่รู้จักรักรฐานทรัพยากรของตัวเอง ทำให้ขาดน้ำหนักในการเคลื่อนไหว ชุมชนจะต้องรู้ว่าตัวเองมีดีอย่างไร จากสมาชิกชมรมรักษ์เขาเอราวัณที่มีกัน 70 คน ก็ขยายตัวออกไปเป็น 7,000 คน พร้อมสร้างแนวร่วมที่เป็นกองหลังอีกค่อนหมู่บ้าน และติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อขอความรู้ในการวางยุทธศาสตร์การต่อสู้ เช่น กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรมทรัพยากรธรณี มูลนิธิสิรินาคะเสถียร สำนักโบราณคดีที่ 4 กรมศิลปากร เป็นต้น เริ่มต้นศึกษาสำรวจเขาเอราวัณอย่างละเอียด ใช้ความรู้เหล่านั้นมาเผยแพร่ให้ชาวบ้านได้รับรู้ถึงความสำคัญของหลักฐานต่างๆ ทั้งหลักฐานด้านโบราณวัตถุ ซากดึกดำบรรพ์ พืชพรรณและพันธุ์สัตว์ ทำให้เหตุผลของการอนุรักษ์เขาเอราวัณมีน้ำหนัก จนหน่วยงานภาครัฐทั้งในระดับภูมิภาคและส่วนกลางต้องรับฟัง และระงับการตั้งโรงงาน รวมถึงการให้สัมปทานภูเขาในที่สุด (สถาบันลูกโลกสีเขียว, 2562, หน้า 196) ทั้งนี้หัวใจสำคัญที่จะผลักดันให้เกิดกระแสการตระหนักรู้และสร้างความร่วมมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ก็คือ การสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในชุมชนนั่นเอง (ภวิชัยกัญฐพร มงคลชาติ, สุภาภรณ์ ศรีดี, หลุทัย ปัญญาวุธตระกูล, และจิตราภรณ์ สุทธิวรเศรษฐ์, 2565, ธันวาคม, หน้า 879)

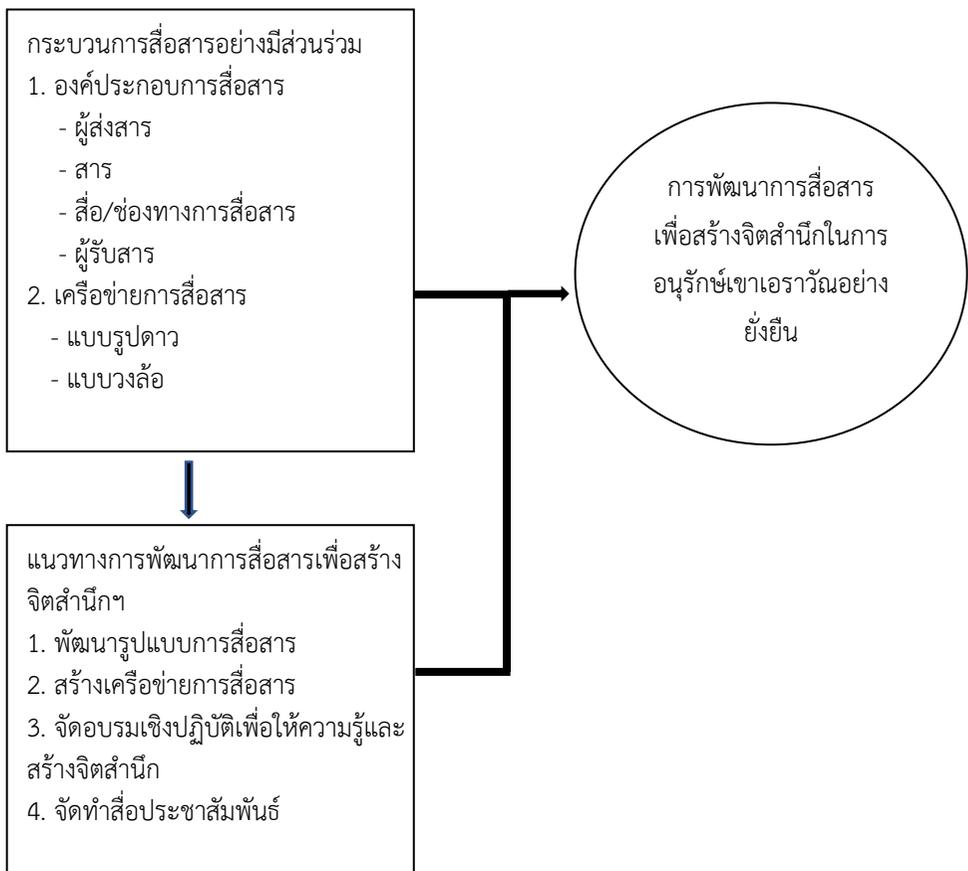
ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญที่จะศึกษาการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณของชุมชนช่องสาริกา เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้นและใช้เป็นหนทางสำหรับการออกแบบปฏิบัติการเสริมศักยภาพการสื่อสารเชิงอนุรักษ์ในชุมชนให้เข้มแข็ง มีประสิทธิภาพสนองตอบความต้องการของชุมชน อันนำไปสู่การทำให้ชุมชนนี้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพและเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สร้างรายได้ให้ชุมชนและจังหวัดลพบุรีต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณของชุมชนช่องสาริกา จังหวัดลพบุรี
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณอย่างยั่งยืนของชุมชนช่องสาริกา จังหวัดลพบุรี

กรอบแนวคิดการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้นำกรอบแนวคิดกระบวนการสื่อสารที่เรียกว่า S M C R Model ที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของการสื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสาร (Berlo, 1960, p. 40), เครือข่ายการสื่อสาร ที่ครอบคลุมทิศทางหรือรูปแบบการไหลข้อมูลข่าวสารของการสื่อสารระหว่างบุคคลซึ่งเชื่อมโยงกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย (Roger & Kincaid, 1981, p.158), และการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมในองค์ประกอบของการสื่อสาร (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2543) เข้ามาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณของชุมชนช่องสาริกาอย่างยั่งยืน ดังภาพ 1

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. **ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants)** ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) ประชาชนในชุมชนพื้นที่ศึกษา ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน สมาชิกในชุมชน และเยาวชน 2) บุคคลภายนอกชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณของชุมชน ในการเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ด้านกระบวนการสื่อสารของชุมชนจากอดีตจนถึงปัจจุบันเกี่ยวกับสภาพชุมชน ประวัติความเป็นมา วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี เรื่องราวสำคัญของเขาเอราวัณ โดยใช้การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากประชาชนในชุมชนพื้นที่ศึกษา ซึ่งอาศัยอยู่ในตำบลช่องสาริกา อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

1.1 ประชาชนในพื้นที่ ประกอบด้วย

1.1.1 ผู้นำชุมชนท้องถิ่น คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 10 คน จาก 13 หมู่บ้านๆ ละ 1 คน ด้วยวิธีการกำหนดโควตา (quota sampling) และวิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยพิจารณาหมู่บ้านที่มีพื้นที่ใกล้กับบริเวณเขาเอราวัณเป็นหลัก

1.1.2 บุคคลจากองค์กรวิชาการในพื้นที่ศึกษา คือ ผู้บริหารโรงเรียนหรือครู อาจารย์ ประธานหรือคณะกรรมการสภา/ชมรม/กลุ่มอาชีพ และปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 10 คน จาก 4 โรงเรียนๆ ละ 1 คน ประธานหรือตัวแทนจากชมรมรักษ์เขาเอราวัณ 1 คน กลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน (อช.) /อาสาสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน 1 คน กลุ่มอาชีพ/ปราชญ์ชาวบ้าน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้าน กลุ่มสตรีแม่บ้าน กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 4 กลุ่มๆ ละ 1 คน ด้วยวิธีการกำหนดโควตา (quota sampling) และวิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling)

1.1.3 สมาชิกในชุมชนช่องสาริกา จำนวน 10 คน จากตัวแทนสำนักสงฆ์ 2 แห่งๆ ละ 1 คน และตัวแทนกลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน 13 หมู่บ้านๆ ละ 1 คน ด้วยวิธีการกำหนดโควตา (quota sampling) และวิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยพิจารณาหมู่บ้านที่มีพื้นที่ใกล้กับบริเวณเขาเอราวัณเป็นหลัก

1.1.4 เยาวชนในชุมชนช่องสาริกา ได้แก่ เยาวชนจากโรงเรียนระดับประถมศึกษา จำนวน 5 แห่งๆ ละ 2 คน จำนวน 10 คน โดยพิจารณาเยาวชนจากที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เช่น ค่ายวัยใสใส่ใจสิ่งแวดล้อม รณรงค์ไม่ขึ้นไปตัดไม้บนภูเขา โครงการโมกเหลืองคืนถิ่น โครงการคืนเงินผาสุป่าเดิม โครงการปลูกหญ้าแฝกโครงการฟื้นฟูป่าไผ่พันธุ์ไม้บ้านเรา โครงการเยาวชนดับไฟป่า เป็นต้น

1.2 บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณของชุมชนช่องสาริกา ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษาโดยทำการสุ่มเฉพาะเจาะจงจากผู้บริหารหรือผู้แทนหน่วยงานของภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และสื่อมวลชน จำนวน 10 แห่งๆ ละ 1 คน รวมเป็น 10 คน ได้แก่ 1) องค์กรบริหารส่วนตำบลช่องสาริกา อ.พัฒนานิคม จ.ลพบุรี 2) อุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าสงวนและพันธุ์พืช เขตห้ามล่าเอราวัณ (จังหวัดลพบุรี) 3) เครือเบทาโกร 4) สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดลพบุรี 5) สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานลพบุรี 6) สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดลพบุรี 7) ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดลพบุรี 8) ชมรมอนุรักษ์โบราณวัตถุสถานและสิ่งแวดล้อมจังหวัดลพบุรี 9) มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี และ 10) สื่อมวลชน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ที่มีลักษณะเป็นแบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structure interview) เป็นไปตามกรอบแนวคิดการสื่อสารเพื่อเข้าใจถึงสภาพปัจจุบัน ปัญหา และรูปแบบการสื่อสารของชุมชนช่องสาริกาเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเลือกแบบเจาะจง จำนวน 50 คน ทั้งนี้ก่อนวันที่ทำการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน/ชาวบ้านในพื้นที่ และบุคลากรในหน่วยงานราชการและท้องถิ่น คณะผู้วิจัยได้มีการนัดหมายวัน เวลาและสถานที่ไว้ล่วงหน้า โดยได้มีการนำชุดคำถามในแบบสัมภาษณ์ทั้ง 2 ชุดให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่านเพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) ในแง่ของความครอบคลุมประเด็นเนื้อหา ความชัดเจนของข้อคำถาม การใช้ภาษาที่เหมาะสม โดยชุดคำถามนี้มีค่า IOC เท่ากับ 1.00

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ สทนากลุ่ม และจัดเวทีชุมชน

3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ เอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และข้อมูลทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะนำมาพิจารณาพร้อมกับข้อมูลปฐมภูมิกำหนดเป็นกรอบแนวคิด และแนวทางในการหาข้อมูลขั้นต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสังเกตและสัมภาษณ์ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ครอบคลุมประเด็นต่างๆ ในกระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณของชุมชนช่องสาริกา เพื่อนำเสนอข้อมูลโดยการบรรยายเชิงพรรณนาที่อาศัยความสอดคล้องและความเป็นเหตุเป็นผล ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) ได้แก่ 1) ด้านข้อมูล ทั้งด้านเอกสาร ใช้การรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันที่มาจากแหล่งต่างกัน และด้านบุคคล ใช้การรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันจากบุคคลหลายคน ได้แก่ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับงานด้านนิเทศศาสตร์และการท่องเที่ยว 2) ด้านทฤษฎีกระบวนการสื่อสาร และ 3) ด้านผู้วิจัย ใช้ข้อมูลจากผู้วิจัยหลายคนที่วิจัยเรื่องเดียวกัน มาตรวจสอบว่าได้ข้อมูลผลการวิจัยตรงกันหรือไม่

ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันของการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณของชุมชนช่องสาริกา จังหวัดลพบุรี พบว่า

1.1 ผู้ส่งสาร (S) คือ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เป็นผู้ริเริ่มหรือเริ่มต้นส่งสารไปยังผู้รับสาร ผู้ส่งสารจึงมีบทบาทผู้ริเริ่ม ชี้นำ กระตุ้นความคิดต่าง ๆ ส่งไปยังผู้ที่ต้องการจะสื่อสารด้วย ซึ่งผู้ส่งสารที่ทำให้เขาเอราวัณของชุมชนแห่งนี้ได้รับความสนใจและกลายเป็นจุดเด่น จุดสำคัญของชุมชน ทำให้ชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเข้ามาร่วมขับเคลื่อนและพัฒนาพื้นที่แห่งนี้เป็นที่อนุรักษ์ และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ทรงคุณค่าในจังหวัดลพบุรี ส่วนใหญ่คือ ชมรมรักษ์เขาเอราวัณ แกนนำสำคัญในพื้นที่ซึ่งเป็นผู้จุดประกายความคิด ประกอบด้วย อาจารย์จรูญ คชรินทร์ ประธานชมรมรักษ์เขาเอราวัณ, นายสมบัติ ท้าวสาบุตร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 9, นายสุธน สังข์บุญชู, และนางรัชณี มงคลอินทร์ เลขาธิการชมรมฯ

1.2 สาร (M) คือ เนื้อหาส่วนใหญ่ที่ชุมชนช่องสาริกาใช้ในการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณให้แก่ทั้งผู้คนภายใน และภายนอกชุมชน คือ ข้อมูลฐานทรัพยากรที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของภูเขาเอราวัณ ซึ่งชุมชนได้รับความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน ในการเข้าศึกษาชุมชนและสำรวจอย่างละเอียดและพบหลักฐานที่มีคุณค่ามากมาย เช่น ไม้โมกราชินีซึ่งเป็นพรรณพืชเฉพาะถิ่นหายาก นกจู๋ต้นเขาหินปูนที่เป็นนก

เฉพาะถิ่นจำนวนมาก พบซากฟอสซิลหอยนอติลุสที่แสดงว่าพื้นที่แห่งนี้เมื่อหลายล้านๆ ปีเคยเป็นทะเล พบถ้ำจำนวนมากกว่า 35 ถ้ำ มีหินงอกหินย้อยที่งดงาม ภายในถ้ำและนอกถ้ำพบภาชนะดินเผาที่เป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่มีอายุกว่า 2,000 ปี

1.3 สื่อ หรือช่องทางการสื่อสาร (C) ส่วนใหญ่เน้นการใช้สื่อบุคคลเป็นหลัก จากนั้นใช้สื่อกิจกรรมและสื่อมวลชนทั้งของท้องถิ่นและสื่อมวลชนจากกรุงเทพฯ มาทำข่าว ทำให้บุคคลทั่วไปเริ่มรู้จักชุมชนแห่งนี้มากขึ้น นอกจากนี้มีสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือเชิญประชุม แผ่นพับ คู่มือการท่องเที่ยว ป้ายกลางแจ้ง และสื่อทางอินเทอร์เน็ต

1.4 ผู้รับสาร (R) คือ สมาชิกในชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการส่งสารของผู้ส่งสาร ทั้งนี้ผู้รับสารรับสารที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์เขาเอราวัณแห่งนี้เพื่อต้องการเรียนรู้เรื่องราวความเป็นมาที่ทรงคุณค่าโดยคาดหวังว่าบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเหล่านี้จะกลายเป็นผู้ส่งสารสำคัญในอนาคตของชุมชน ซึ่งสามารถแบ่งลักษณะสมาชิกผู้รับสารในพื้นที่ศึกษาได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่

1.4.1 กลุ่มผู้รับสารที่อยู่ในชุมชน ได้แก่ หน่วยงานในท้องถิ่น ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชน ทั้งนี้ภายในชุมชนถ้ามีปัญหาที่จะช่วยกันแก้ไข โดยมีคณะกรรมการชุมชนเวลาจะทำอะไรที่เป็นเรื่องส่วนรวม คณะกรรมการจะมาช่วยดูแล หรือมีการจัดทำหนังสือเชิญประชุมทุกวันที่ 2 หรือวันที่ 9 ของทุกเดือน เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล หรือเป็นการทำความเข้าใจในเรื่องที่ชาวบ้านต้องการอยากให้ชุมชนมีการจัดการหรือพัฒนาเรื่องอะไร

1.4.2 กลุ่มผู้รับสารที่อยู่ภายนอกชุมชน ในฐานะที่เป็นหน่วยงานสนับสนุนทางอ้อม มีทั้งหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน องค์กรอิสระ สถาบันการศึกษา นักวิชาการ นักวิจัย นักเรียน นักศึกษา และสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ล้วนเป็นเครือข่ายที่สำคัญทั้งทางตรงและทางอ้อมในการช่วยผลักดันและเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการอนุรักษ์เขาเอราวัณและทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีคุณค่าต่อชีวิตมนุษย์และสังคม

1.5 เครือข่ายการสื่อสารของชุมชนช่องสาริกา ซึ่งลักษณะเครือข่ายการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณของชุมชนช่องสาริกา ที่พบมี 4 เครือข่ายใหญ่ ดังนี้

1.5.1 เครือข่ายภาคประชาชน เช่น ชมรมรักษ์เขาเอราวัณ ชมรมอนุรักษ์โบราณวัตถุสถาน และสิ่งแวดล้อมจังหวัดลพบุรี

1.5.2 เครือข่ายภาครัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล กรมป่าไม้ กรมทรัพยากรธรณี เป็นต้น

1.5.3 เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชน เช่น กลุ่มธุรกิจใจในเครือเบทาโกร สถาบันอาศรมศิลป์ สมาคมการท่องเที่ยว ชมรมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัด ล้อมวลชน เป็นต้น

1.5.4 เครือข่ายสถาบันการศึกษา ได้แก่ โรงเรียน มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

เครือข่ายการสื่อสารทั้ง 4 เครือข่ายต่างเป็นภาคีเครือข่ายการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณ ที่มีความเกี่ยวข้องกันทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยแต่ละเครือข่ายจะมีผู้นำหรือมีบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการควบคุมทิศทางการไหลข่าวสารไปยังสมาชิกในกลุ่มเครือข่าย ทำให้เกิดการสื่อสารในรูปแบบดาว และระหว่างเครือข่ายการสื่อสารเกิดการสื่อสารในรูปแบบวงล้อ ส่งผลทำให้เครือข่ายการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณของชุมชนช่องสาริกา เป็นการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมและเป็นการสื่อสารแบบสองทางนั่นเอง

2. แนวทางพัฒนาการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณอย่างยั่งยืนของชุมชนช่องสาริกา จังหวัดลพบุรี มีรายละเอียดดังนี้

2.1 รูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณของชุมชนช่องสาริกา จังหวัดลพบุรี นั้น แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่

2.1.1 การสื่อสารระหว่างบุคคล ได้แก่ การพูดคุยเป็นการส่วนตัวโดยตรงระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร การพูดคุยติดต่อกันทางโทรศัพท์

2.1.2 การสื่อสารในกลุ่ม ได้แก่ การใช้สื่อกิจกรรม เช่น การประชุมอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือเชิญประชุม จดหมาย ใบปลิว สื่อท้องถิ่น เช่น วิทยุชุมชน เคเบิลทีวี สื่อทางอินเทอร์เน็ต เช่น ไลน์ เฟซบุ๊ก เป็นต้น

2.1.3 การสื่อสารระหว่างกลุ่ม ได้แก่ การใช้สื่อกิจกรรม เช่น การประชุมผู้นำอย่างเป็นทางการ เช่น การประชุมกับผู้ว่าราชการจังหวัด กับผู้นำท้องถิ่นการประชุมกับหน่วยงานราชการ เช่น การประชุมกับพัฒนาชุมชน กรมป่าไม้ เป็นต้น สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือราชการ ป้ายประกาศ สื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ สื่อทางอินเทอร์เน็ต สื่อท้องถิ่น เช่น วิทยุชุมชน เคเบิลทีวี

2.2 การสร้างเครือข่ายการสื่อสารให้มีความเข้มแข็งเพิ่มมากขึ้น ควรมีขั้นตอนดังนี้

2.2.1 การสร้างความเข้าใจและจุดประกายความคิด ทั้งนี้การสร้าง ความเข้าใจและจุดประกายความคิดให้คนในชุมชนนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการรับรู้และการยอมรับในระดับรากหญ้าที่เป็น “พลังประชาชน” ในชุมชน เพื่อเป็นการส่งสัญญาณให้ทุกฝ่ายในชุมชนเข้าใจว่าความร่วมมือในการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์จะเกิดขึ้นและเข้ามามีความสำคัญต่อชุมชน

2.2.2 การจัดตั้งคณะทำงาน เพื่อใช้เป็นหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่ติดต่อสื่อสารประสานการทำงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เป็นกลุ่มหน่วยงานในเครือข่ายการสื่อสาร ทั้งนี้กลุ่มประชาคมเห็นว่าควรให้ “องค์กรบริหารส่วนตำบล” เป็นหลักในการดำเนินการ ทำหน้าที่จัดทำโครงการของงบประมาณเพื่อนำมาใช้ในการส่งเสริม เผยแพร่ และอนุรักษ์ให้เกิดขึ้น

2.2.3 การประสานความร่วมมือจากภาคีที่เกี่ยวข้อง คณะทำงานและผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ จะต้องทำการประสานงานกับหน่วยงานอื่นตามกิจกรรมในแต่ละโครงการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการเชื่อมโยงร้อยรัดเอาความพยายามและการดำเนินงานของฝ่ายต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและอย่างเป็นรูปธรรมขึ้น เพื่อไม่ใช่ทิ้งให้ภาคประชาชนต้องขับเคลื่อนเพียงลำพัง

2.2.4 การขยายแนวร่วม การดำเนินงานเพื่ออนุรักษ์ของชุมชนนั้นต้องอาศัยความร่วมมือที่เป็นไปได้ทั้งในระดับบุคคล องค์กรและสถาบัน โดยเฉพาะสถาบันสื่อสารมวลชน การสื่อสารโดยผ่านสื่อต่างๆ จึงเข้ามามีบทบาทที่สำคัญในการสร้างเครือข่ายการสื่อสารระหว่างกลุ่มบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ

2.2.5 การเปิดพื้นที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ทั้งในระดับชุมชน และระดับจังหวัด การพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านนิเวศที่ทรงคุณค่า และมีอัตลักษณ์เพียงแหล่งเดียวของประเทศได้นั้น ควรมีการเปิดพื้นที่ในระดับชุมชนที่มีแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ในพื้นที่รับผิดชอบ และเปิดพื้นที่ส่วนกลางไว้ในระดับจังหวัดเพื่อให้ผู้รับสารสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว สดวก และถูกต้อง

2.3 การจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเป็นการให้ความรู้และเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นให้แก่กลุ่มภาคีเครือข่ายการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณ ดังภาพ 2

ภาพ 2 การจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ

2.4 การจัดทำสื่อที่ใช้ประชาสัมพันธ์เขาเอราวัณ เนื่องจากสื่อประชาสัมพันธ์มีความสำคัญใช้เป็นตัวกลางเพื่อถ่ายทอดหรือบอกข่าวสารให้แก่ประชาชนได้รับทราบ มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งข้อได้เปรียบของสื่อสิ่งพิมพ์นั้นสามารถใส่ข้อมูลเนื้อหาได้ตามความต้องการ คณะผู้วิจัยจึงได้จัดทำ “แผ่นพับแนะนำเขาเอราวัณ” ขนาด A4 พิมพ์ 4 สี จำนวน 1,000 ฉบับ ขึ้นมา เพื่อใช้เป็นสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวทรัพยากรทางธรรมชาติที่ทรงคุณค่าและโดดเด่นในพื้นที่เขาเอราวัณที่ควรอนุรักษ์ รวมทั้งเพื่อเป็นการสร้างการรับรู้และเกิดจดจำ นำไปสู่การส่งเสริมให้พื้นที่เขาเอราวัณนั้นเป็นแหล่งเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญของชุมชนช่องสาริกา จังหวัดลพบุรีให้เป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น ดังภาพ 3

ภาพ 3 แผ่นพับแนะนำเขาเอราวัณของชุมชนช่องสาริกา จังหวัดลพบุรี

อภิปรายผล

1. สภาพปัจจุบันของการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณของชุมชนช่องสาริกา นั้นพบว่า มีแกนนำชุมชน (S) ซึ่งรวมกลุ่มกันตั้ง “ชมรมรักษ์เขาเอราวัณ” ทำหน้าที่เป็นผู้จุดประกายความคิดตั้งแต่เป็นผู้ริเริ่มโครงการ ผู้แจ้งข่าวสาร ผู้ให้ความรู้ และผู้ชักชวนสมาชิกในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีคุณค่าในพื้นที่เขาเอราวัณควรร่วมกันอนุรักษ์ (M) ซึ่งเป็นเนื้อหาสาระสำคัญ เพื่อให้ผู้รับสาร (R) ซึ่งเป็นสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนได้รับความรู้ ความเข้าใจ เห็นคุณค่าความสำคัญ ทั้งนี้ ประชาชนชุมชน และแกนนำชุมชน จัดเป็นสื่อบุคคล (C) ที่บทบาทสำคัญและมีศักยภาพมาก โดยเน้นวิธีการบอกต่อปากต่อปากเป็นช่องทางหลักเผยแพร่และโน้มน้าวใจให้ผู้รับสารเกิดการมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชินีเพ็ญ มะลิสวรรณ, และคนอื่นๆ (2562, บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษากลยุทธ์การสื่อสารและความสำเร็จในการใช้กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนธารน้ำทิพย์ เกิดจากการใช้สื่อบุคคล และจิตสำนึกที่ดีในการให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและความยั่งยืนของทรัพยากรทางการท่องเที่ยว และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ กาญจนา สมพิน, พรพิมล สงกระสัน, และกรรทอง จุลิรัชนิกร (2561, บทคัดย่อ); อนุ สารบัญญัติ (2564); ทอมมี เจนเสน, สรียาภา คันธวัลย์, และวรดา รักษาผล (2566, พฤษภาคม – สิงหาคม); และธนพิสิฐ จรัสแสงจิระโชติ และพรพิมล สงกระสัน (2566, พฤษภาคม – สิงหาคม) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ พบว่า องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้การสื่อสารในชุมชนนั้นมีความเข้มแข็งประกอบด้วย ผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสาร ที่สอดคล้องกับแนวคิดองค์ประกอบของการสื่อสารของเบอร์โล (Berlo, 1960, p. 40)

นอกจากนั้นยังพบว่า การสื่อสารในชุมชนช่องสาริกา มีลักษณะการไหลข้อมูลข่าวสารในรูปแบบเครือข่าย การสื่อสารที่พบอยู่ 4 เครือข่าย แต่ละเครือข่ายจะมีผู้นำหรือมีบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการควบคุมทิศทางการไหลข่าวสารไปยังสมาชิกในกลุ่มเครือข่าย ทำให้เกิดการสื่อสารในรูปแบบดาว และระหว่างเครือข่ายการสื่อสารเกิดการสื่อสารในรูปแบบวงล้อ ส่งผลทำให้เครือข่ายการสื่อสาร เน้นการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมและเป็นการสื่อสารแบบสองทางเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณของชุมชนช่องสาริกาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อติพล เอื้อจรัสพันธุ์, และณัฐนิชา กรกิงมาลา (2561, หน้า 222) ที่ได้ศึกษากลยุทธ์และเครือข่ายการสื่อสารของชุมชนหัวตะเข้ เขตลาดกระบังกรุงเทพมหานคร พบว่า ลักษณะเครือข่ายของสมาชิกกลุ่มแกนนำชุมชนหัวตะเข้ให้เข้มแข็งนั้น มีลักษณะเป็นเครือข่ายการสื่อสารในการกระจายข้อมูลแบบวงล้อ กับเครือข่ายการสื่อสารแบบรูปดาวที่มีศูนย์กลางในการกระจายข้อมูล คือ กลุ่มแกนนำชุมชนส่งสารไปยังสมาชิกในชุมชนและเครือข่ายที่เป็นพันธมิตร และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูบวรสิริทัต (สมพงษ์ สิริวัฒนโธ) (2561) ที่ศึกษากระบวนการสร้างเครือข่ายและผลสัมฤทธิ์ในจังหวัดจันทบุรี แหล่งท่องเที่ยวชุมชนจะขยายผลการสร้างเครือข่ายไปยังส่วนย่อย ๆ ที่สนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวได้จะเชื่อมโยงกับภาครัฐ ภาคเอกชน เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

2. แนวทางพัฒนาการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณอย่างยั่งยืนของชุมชนช่องสาริกา จังหวัดลพบุรี นั้นพบว่า 2.1 แนวทางการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณของชุมชนช่องสาริกา จังหวัดลพบุรี นั้นควรใช้รูปแบบการสื่อสารอยู่ 3 รูปแบบ ได้แก่ การสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารในกลุ่ม และการสื่อสารระหว่างกลุ่ม โดยเน้นใช้สื่อบุคคลเป็นผู้ส่งสาร และ 2.2 การสร้างเครือข่ายการสื่อสารระหว่างภาคที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมในการร่วมทำงาน ด้วยการ 1) ทำความเข้าใจและจุดประกายความคิด 2) จัดตั้งคณะทำงานเพื่อทำหน้าที่ติดต่อสื่อสารประสานการทำงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในภาพรวม และการวางกลไกการสื่อสารของเครือข่ายการสื่อสารในชุมชนและระหว่างชุมชนกับหน่วยงานซึ่งเป็นภาคที่เกี่ยวข้อง 3) ประสานความร่วมมือจากภาคที่เกี่ยวข้อง 4) ขยายแนวร่วมการดำเนินงานเพื่ออนุรักษ์ของชุมชนนั้นต้องอาศัยความร่วมมือ

ที่เป็นไปได้ทั้งในระดับบุคคล องค์กรและสถาบัน โดยเฉพาะสถาบันสื่อสารมวลชน การสื่อสารโดยผ่านสื่อต่างๆ และ 5) การเปิดพื้นที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ทั้งในระดับชุมชน และระดับจังหวัด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธันย์ชนก ช่างเรือ (2560, บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน : ชุมชนท่าพุ- อ่าวท่าเลน จังหวัดกระบี่ พบว่า การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนนี้มีกระบวนการจัดการ 4 ขั้นตอนคือ 1) การให้ความรู้แก่ประชาชนในประเด็นปัญหาของทรัพยากรของชุมชน 2) ประชาชนร่วมกันจัดตั้งกลุ่มเพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ กลุ่มประมงพื้นบ้านและกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน 3) ใช้กฎหมายควบคุมโดยจัดทำในรูปแบบข้อบัญญัติท้องถิ่นประกาศจัดตั้งพื้นที่ป่าชุมชน 4) ให้องค์กรท้องถิ่นเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบร่วมกับประชาชน รวมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาททั้งในด้านการตัดสินใจร่วมกัน ตลอดจนการเปิดพื้นที่การสื่อสารระหว่างผู้นำกับชาวบ้านและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

นอกจากนั้น 2.3 การจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเป็นการให้ความรู้และเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นให้แก่กลุ่มภาคีเครือข่ายการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณ และ 2.4 การจัดทำสื่อที่ใช้ประชาสัมพันธ์เขาเอราวัณ เพื่อใช้เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดหรือบอกข่าวสาร ความรู้ที่ทรงคุณค่าของเขาเอราวัณให้สมาชิกในชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นักท่องเที่ยวและประชาชนในพื้นที่หรือจังหวัดใกล้เคียงได้รับทราบ มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนอยู่เคียงคู่กับชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กาญจนา แก้วเทพ (2552, หน้า 41 – 42) กล่าวว่า เป้าหมายการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมคือ เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนมองเห็นคุณค่าของตนเอง เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับคนที่เข้ามามีส่วนร่วม การมีกระบวนการจัดอบรมจะทำให้คนในชุมชนได้มีโอกาสสัมผัสการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ และสร้างทักษะองค์ความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของการสื่อสารโดยเฉพาะการสร้างสื่อที่หลากหลาย รวมทั้งทำให้ชุมชนได้แสดงความรู้สึก สะท้อนปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาร่วมกันเพื่อยกระดับความรับผิดชอบ และเกิดการริเริ่มและฝึกพลังการทำงานร่วมกันระหว่างภาคีเครือข่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยะนาถ สิริรัตนาวงศ์, ศศิธร สุวรรณเทพ, และก้องกาญจน์ วชิรพันธ์ (2560, หน้า 1531) ที่ได้ศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการทำงานร่วมกันแบบจิตอาสา กรณีสืบศึกษาตำบลช่องสาริกา อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี พบว่า ประชาชนในชุมชนช่องสาริกาทั้ง 13 หมู่บ้าน ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อการทำงานร่วมกันแบบจิตอาสาในด้านการสื่อสารอย่างทั่วถึงมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบการสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณของชุมชนช่องสาริกาได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. จังหวัดลพบุรีควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบที่ได้ไปผลักดันเป็นนโยบายในภาพรวมเพื่อส่งเสริม สนับสนุนและอนุรักษ์เขาเอราวัณให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางนิเวศที่มีอัตลักษณ์เพียงแหล่งเดียวของประเทศ
2. จังหวัดลพบุรีควรจัดตั้งคณะทำงานเพื่อวางระบบและกลไกวางแผนการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณ โดยให้ชุมชนและเครือข่ายการสื่อสารเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง
3. จังหวัดลพบุรีควรมีคณะทำงานในการอนุรักษ์เขาเอราวัณในลักษณะของการบูรณาการ
4. สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคกลาง เขต 7 ควรจัดทำศูนย์ข้อมูลทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ทรงคุณค่าที่ค้นพบในพื้นที่ให้มีข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน มีความเชื่อมโยงกัน และสะดวกในการเข้าถึงข้อมูล
5. ชุมชนควรรหาแนวทางสร้าง และพัฒนาคมนรุษใหม่ เพื่อให้เข้ามาสู่กระบวนการเรียนรู้การสื่อสารเชิงอนุรักษ์ในชุมชนท้องถิ่น และเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงชุมชนทั้งในระดับหมู่บ้าน และระดับตำบลให้เกิดความสมดุล

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาชุมชนที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับการสื่อสาร หรือการสร้างเครือข่ายการสื่อสารในชุมชนเข้มแข็ง เพื่อนำผลการศึกษามาเปรียบเทียบหรือต่อยอดเพื่อค้นหาวิธีการสื่อสารและรูปแบบการสื่อสารที่สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณที่เหมาะสมต่อไป
2. ควรศึกษาเกี่ยวกับกลยุทธ์การใช้สื่อบุคคลเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณของชุมชนช่องสาริกาอย่างยั่งยืน
3. ควรศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิภาพของสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณของชุมชนช่องสาริกาอย่างยั่งยืน
4. ควรศึกษากระบวนการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เขาเอราวัณของชุมชนช่องสาริกาอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2552). *การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการใช้และการเสริมความเข้มแข็งแก่การสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. (2543). *สื่อเพื่อชุมชน: การประมวลองค์ความรู้*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- กาญจนา สมพันธ์, พรพิมล สงกระสันต์, และกรรทอง จุลิรัชนิกร. (2561). *ประสิทธิผลของการสื่อสารเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนเขาบายศรี อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี* ลพบุรี. สืบค้น 10 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://eresearch.rbru.ac.th/showthesis.php?theid=1857&depid=9>
- ชินีเพ็ญ มะลิสวรรณ, และคนอื่นๆ. (2562). *กลยุทธ์การสื่อสารที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนธารน้ำทิพย์เชื่อมรอยต่อสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้*. สืบค้น 10 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://wb.yru.ac.th/handle/yr/4512>
- ทอมมี่ เจนเสน, สิริยาภา คันฉวิลย์, และวรดา รักษาผล. (2566, พฤษภาคม – สิงหาคม). การสื่อสารการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบมีส่วนร่วมของผู้ให้บริการการท่องเที่ยว จังหวัดจันทบุรี. *วารสารเครือข่ายส่งเสริมการวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 6(2), 31–47.
- ธนพิสิฐ จรัสแสงจิระโชติ และพรพิมล สงกระสัน. (2566, พฤษภาคม – สิงหาคม). กระบวนการสื่อสาร กลยุทธ์การสื่อสาร และประสิทธิผลของการสื่อสารเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอุทยานแห่งชาติน้ำตกพลิ้ว จังหวัดจันทบุรี. *วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์*, 27(2), 20 – 32.
- ฉันทย์ชนก ช่างเรือ. (2560). *การสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน:ชุมชนท่าพรุ-อ่าวท่าเลน จังหวัดกระบี่*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ปิยะนาถ สิริรัตนวงศ์, ศศิธร สุวรรณเทพ, และก้องกาญจน์ วชิรพันธ์. (2560). ความคิดเห็นของประชาชนต่อการทำงานร่วมกันแบบจตุภาคี กรณีศึกษาตำบลช่องสาริกา อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี. *การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 14 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน*. นครปฐม. หน้า 1531-1538.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2562). *ชมรมรักษ์เขาเอราวัณกับ ยุทธศาสตร์การรักษามรดกเขาหินปูน*. สืบค้น 4 พฤษภาคม 2567, จาก <https://mgronline.com/qol/detail>

- พระครูบวรสิริทัต (สมพงษ์ สิริวัฒนโณ). (2561). *การท่องเที่ยวชุมชน: การวิเคราะห์กระบวนการสร้างเครือข่ายและผลสัมฤทธิ์ในจังหวัดจันทบุรี*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การพัฒนาสังคม) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ภวิชัยกัณฐพร มงคลชาติ, สุภาภรณ์ ศรีดี, หฤทัย ปัญญาอุตรตระกูล, และจิตราภรณ์ สุทธิวรเศรษฐ์. (2565, ธันวาคม). การสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คุ่มบางกะเจ้า จังหวัดสมุทรปราการ. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์เชิงพุทธ*, 7(12), 879.
- สถาบันลูกโลกสีเขียว. (2562). *ชมรมรักษ์เขาเอราวัณ ยุทธศาสตร์การรักษามรดกเขาหินปูน*. สืบค้น 16 มิถุนายน 2568, จาก <https://www.greenglobeinstitute.com/Frontend/Content.aspx?ContentID=3a1df8dc-5652-46e7-93a5-d20b1d5c4bf6>
- เสรีวัฒน์ สมินทร์ปัญญา, นาฏสุดา ภูมิจันทร์, น้อม งามนิสัย, และประทุมพร วิสารทวิสิษฐ์. (2552). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง การสำรวจเขาเอราวัณและการวางแผนจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*. (ม.ป.ท.).
- องค์กรบริหารส่วนตำบลช่องสาริกา. (2563). *แผนชุมชนระดับตำบลประจำปี 2563 ตำบลช่องสาริกา อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี*. สืบค้น 16 มิถุนายน 2568, จาก <https://www.chongsarika.go.th/project-rev2?hd=7>
- อดิพล เอื้อจรัสพันธ์, และณัฐนิชา กรกิ่งมาลา. (2561). กลยุทธ์และเครือข่ายการสื่อสารเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งกรณีศึกษาชุมชนหัวตะเข้ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร. *วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิตย์*, 12(2), 221-222.
- อนุ สารบัญญัติ. (2564). *การสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งบุหลัง อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Berlo, D. (1960). *The Process of Communication*. Retrived May 4, 2024, From <https://archive.org/details/dli.ernet.235577/page/n3/mode/2up>
- Rogers, E. M. & Kincaid, D. L. (1981). *Communication networks: toward a new paradigm for research*. Michigan: Free Press.